

VODNÍ MĚKKÝŠI PR HEMŽE-MÝTKOV U CHOČNĚ

Aquatic molluscs of the Hemže–Mýtkov Nature Reserve in the Eastern Bohemia (Czech Republic)

Luboš BERAN

Správa chráněné krajinné oblasti Kokořínsko, Česká 149, CZ – 276 01 Mělník,
e-mail: lubos.beran@schkocr.cz

Aquatic molluscs of the Hemže–Mýtkov Nature Reserve (Eastern Bohemia, Czech Republic) and its buffer zone were studied in 2005. Altogether 13 species (8 gastropods, 5 bivalves) were found in 13 sites. Mollusc communities of springs and rivulets were most often compounded from common species *Galba truncatula*, *Pisidium personatum*, *P. casertanum* and occasionally also of *Bythinella austriaca* s. lat. This mollusc is relatively rare in Bohemia. Molluscs communities of oxbows of the Tichá Orlice River in the buffer zone were compounded from common molluscs *Acroloxus lacustris*, *Physa fontinalis*, *Bathyomphalus contortus*, *Hippeutis complanatus*, *Pisidium milium*, *P. subtruncatum*.

Key words: aquatic molluscs, Hemže–Mýtkov Nature Reserve, faunistics

Metodika a materiál

Průzkum byl proveden v roce 2005 (v jednom případě v roce 1997) na území přírodní rezervace Hemže–Mýtkov východně od Chočně a ochranném pásmu této PR. Sběr byl prováděn kombinací vizuální metody a odběrů z vegetace či sedimentu za pomoci kovového kuchyňského cedníku (průměr cedníku 20 cm, velikost ok 0,5–1 mm).

Materiál získaný při průzkumu byl ve většině případů určen na místě a vrácen na lokalitu. U druhů determinovatelných pouze pomocí lupy (např. většina druhů r. *Pisidium*) byl materiál determinován až v laboratoři. Systém a nomenklatura jsou převzaty z práce BERAN (2002).

Historická data byla získána z autorovy databáze, která obsahuje přepis dostupných publikovaných i nepublikovaných prací, údaje získané z kartoték a sbírek muzeí a od jiných malakologů.

Charakteristika území

Přírodní rezervace Hemže–Mýtkov o rozloze 29 ha se nachází nad Tichou Orlicí jižně od obce Hemže a východně od Chočně v nadmořské výšce 290–360 m. Je tvořena výraznými opukovými skálami se zachovalými listnatými porosty na svazích. Vodní stanoviště jsou ve vlastní rezervaci tvořeny prameništi a pramennými stružkami a v ochranném pásmu i 2 odstavenými rameny Tiché Orlice.

Přehled lokalit

V této části jsou uvedeny popisy jednotlivých lokalit. Údaje jsou řazeny následovně: číslo lokality, název nejbližší obce, kód pole pro faunistické mapování (BUCHAR 1982, PRUNER & MÍKA 1996), lokalizace a popis lokality, datum průzkumu.

1 – Choceň, 6063, hlavní pramenná stružka v severním cípu rokle v PR Hemže–Mýtkov mezi západní a severovýchodní roklí, 17.11.2005; **2** – Choceň, 6063, vedlejší prameniště asi 10 m od hlavní pramenné stružky v severním cípu rokle PR Hemže–Mýtkov mezi západní a severovýchodní roklí, 17.11.2005; **3** – Choceň, 5963, pramenná stružka asi 100 m pod svým prameništěm v severním cípu rokle PR Hemže–Mýtkov mezi západní a severovýchodní roklí, 17.11.2005; **4** – Choceň, 5963, pramenná stružka v severním cípu východní rokle v PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **5** – Choceň, 5963, pramenná stružka v severovýchodním cípu severovýchodní rokle v PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **6** – Choceň, 5963, vedlejší pramenná stružka před ústím do potůčku ve středu severovýchodní rokle v PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **7** – Choceň, 5963, pramenná stružka pod výtokem z meliorace ve východní postranní roklí v PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **8** – Choceň, 5963, potůček zhruba ve středu severovýchodní rokle v PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **9** – Choceň, 6063, odstavené rameno Tiché Orlice u východní části PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **10** – Choceň, 6063, prameniště a pramenná stružka pod svahem u západního okraje odstaveného ramene Tiché Orlice u východní části PR Hemže–Mýtkov, **a**) 31.3.1997, **b**) 17.11.2005; **11** – Choceň, 5963, prameniště mokřad na dně bývalého rybníčku v severním cípu západní rokle v PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **12** – Choceň, 6063, odstavené rameno Tiché Orlice u západní části PR Hemže–Mýtkov, 17.11.2005; **13** – Choceň, 6063, pramenná stružka vytékající z domu mezi západní částí PR Hemže–Mýtkov a odstaveným ramenem Tiché Orlice, 17.11.2005.

Dosavadní malakologické průzkumy

Studiem publikovaných prací i materiálů v muzeích se nepodařilo nalézt žádné údaje pocházející prokazatelně ze zkoumaného území s výjimkou autorových údajů z roku 1997, které jsou zařazeny do této práce.

Výsledky a diskuse

Přehled zjištěných druhů

V této části jsou uvedeny výsledky průzkumu podle jednotlivých druhů. U každého druhu je uvedeno zoogeografické rozšíření převzaté z práce BERAN (2002) a dále údaje týkající se obývaných stanovišť, poznámky k rozšíření na území ČR a rozšíření ve sledované oblasti.

Třída: Gastropoda
Řád: Neotaenioglossa
Čeleď: Hydrobiidae

Bythinella austriaca (Frauenfeld, 1857) s. lat. – praménka rakouská. Východoalpско-karpatský druh (taxon). Druh obývajících prameniště a pramenné stružky. V Čechách je v současnosti omezen pouze na východní Čechy zatímco na Moravě je výrazně běžnější zejména v krasových územích. Vymírající populace byla zjištěna na lok. č. 2 a početnější populace na lok. č. 10 a 13. Nejvýznamnější druh sledovaného území.

Řád: Hygrophila
Čeleď: Acroloxidae

Acroloxus lacustris (Linnaeus, 1758) – člunice jezerní. Palearktický druh. Běžný obyvatel především větších stojatých vod, který byl zjištěn v obou odstavených ramenech Tiché Orlice.

Čeleď: Lymnaeidae

Galba truncatula (O. F. Müller, 1774) – bahnatka malá. Holarktický druh. Běžný druh obývajícím stanoviště mezi vodou a souší (mokřady, břehy vodních toků a vodních ploch) od nížin až do hor. Ve zkoumaném území byl zaznamenán na 3 lokalitách.

Radix peregra (O. F. Müller, 1774) s. str. – uchatka toulavá. Palearktický druh. Typický druh méně úživných vodních toků, nádrží a mokřadů. Ve sledovaném území byl zjištěn pouze v mokřadu na dně bývalého rybníka (lok. č. 11).

Čeleď: Physidae

Physa fontinalis (Linnaeus, 1758) – levatka říční. Holarktický druh. V současnosti již vzácnější obyvatel odstavených ramen a tůní a pomaleji tekoucích vodních toků. Zjištěn v obou odstavených ramenech Tiché Orlice.

Čeleď: Planorbidae

Anisus leucostoma (Millet, 1813) – svinutec běloustý. Evropsko-západosibiřský druh. Typický obyvatel periodických tůní a mokřadů od nížin až po vyšší polohy, který byl nalezen pouze na lok. č. 10.

Bathyomphalus contortus (Linnaeus, 1758) – řemeník svinutý. Palearktický druh. Druh obývá zejména zarostlé tůně a okraje rybníků, nezřídka i pomaleji tekoucí vodní toky (např. nad jezy). V nižších polohách a zejména v nivách větších řek v Čechách se jedná o běžný druh. Ve sledovaném území byl zjištěn opět v obou odstavených ramenech Tiché Orlice.

Hippeutis complanatus (Linnaeus, 1758) – kýlnatec čočkovitý. Palearktický druh. Běžný druh především trvalých stojatých vod, který byl nalezen opět v obou odstavených ramenech Tiché Orlice.

Třída: Bivalvia

Řád: Veneroida

Čeleď: Sphaeriidae

Pisidium milium Held, 1836 – hrachovka prosná. Holarktický druh. Roztroušeně rozšířený druh na značném území ČR, který obývá zarostlejší vodní stanoviště. V červeném seznamu vodních měkkýšů ČR (BERAN 2002) je hodnocen jako druh zranitelný. Výskyt byl zjištěn v obou odstavených ramenech Tiché Orlice.

Pisidium nitidum Jenyns, 1832 – hrachovka lesklá. Holarktický druh. Běžný druh zejména pomaleji tekoucích vod, který byl zjištěn v obou odstavených ramenech.

Pisidium subtruncatum Malm, 1855 – hrachovka otupená. Holarktický druh. Jeden z nejběžnějších příslušníků rodu *Pisidium* žijící zejména v tekoucích vodách. Nevyhýbá se však ani vodám stojatým. Ve zkoumaném území byl zjištěn v obou odstavených ramenech.

Pisidium personatum Malm, 1855 – hrachovka malinká. Eurosibiřský druh. Obývá zejména chladnější drobné stojaté vody, prameniště a pramenné stružky a v PR patří k nejčastěji zjištěným druhům.

Pisidium casertanum (Poli, 1791) – hrachovka obecná. Pravděpodobně kosmopolitní druh. Zřejmě nejběžnější hrachovka rodu *Pisidium* v ČR, která se vyskytuje v řadě vodních stanovišť od pramenišť a mokřadů až po velké vodní toky. Ve zkoumaném území zjištěna na téměř polovině zkoumaných lokalit.

Tab. 1: Přehled vodních měkkýšů podle lokalit

Latinský název a jméno autora popisu; český název; kategorie dle Červeného seznamu vodních měkkýšů ČR (vše převzato z BERAN 2002), EN – ohrožený, VU – zranitelný, NT – téměř ohrožený, LC – málo dotčený, NE – nevyhodnocený; subjektivní odhad hustoty populace na 1 m² plochy obývané uvedeným druhem (O – ojediněle, méně než 1 jedinec na 1 m², R – roztroušeně, 1– 20 jedinců na 1 m², H – hojně, 20 – 100 jedinců na 1 m², VH – velmi hojně, více než 100 jedinců na 1 m²).

Tab. 1: List of aquatic molluscs according to localities

Latin name, its author and date of description; Czech name; categories according to the Red List of aquatic molluscs of the Czech Republic (all adopted from BERAN 2002), EN – Endangered, VU – Vulnerable, NT – Near Threatened, LC – Least Concern, NE – Not Evaluated; estimation of population density (O – solitary occurrence, less than 1 specimen per 1 square meter, R – scattered occurrence, 1 – 20 specimens per 1 square meter, H – abundant occurrence, 20 – 100 specimens per 1 square meter, VH – very abundant occurrence, over 100 specimens per 1 square meter).

Český název	Červený seznam Kategorie	Lokalita č.													
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10a	10b	11	12	13
praménka rakouská	Zranitelný		R								H	H			O
člunice jezerní	Málo dotčený							R						O	
bahnatka malá	Málo dotčený					O	O			R					
uchatka toulavá	Málo dotčený												O		
levatka říční	Téměř ohrožený								O					R	
svinutec běloušlý	Málo dotčený									R					
řemeník svinutý	Málo dotčený								H					H	
kýlnatec čočkovitý	Málo dotčený								H					R	
hrachovka prosná	Zranitelný								O					O	
hrachovka otupená	Málo dotčený								O					O	
hrachovka lesklá	Málo dotčený								O					O	
hrachovka malinká	Málo dotčený	O	O	O	O	O	O	O	O			O	O		R
hrachovka obecná	Málo dotčený						O	O	O		R	O	O		O
		1	2	1	1	1	3	3	2	7	4	3	3	7	3

Při malakologickém průzkumu přírodní rezervace Hemže–Mýtkov a jejího ochranného pásma bylo zjištěno celkem 13 druhů vodních měkkýšů (8 plžů, 5 mlžů). Ve vlastním chráněném území jsou vodní biotopy tvořeny pouze prameništěmi a pramennými stružkami. Tyto biotopy jsou obývány především hrachovkami *Pisidium personatum* a *P. casertanum*. Na několika lokalitách byla nalezena i bahnatka *Galba truncatula* a uchatka *Radix peregra*. Nejvýznamnějším obyvatelem je zranitelná praménka rakouská (*Bythinella austriaca*). Bohužel ve vlastním chráněném území byla zjištěna pouze prakticky vymírající populace (několik jedinců) v prameništích na lok. č. 2. Na ostatních lokalitách již tento v Čechách vzácný druh nalezen nebyl. Důvodem je zřejmě výrazné ovlivnění kvality vody pramenic v horní (severní) části území pod poli a zastavěným územím. Lepší situace je v ochranném pásmu při jižní hranici přírodní rezervace. Zde byla nalezena silnější populace praménky ve 2 pramenných stružkách pramenících pod opukovými svahy vlastního chráněného území. Zde je kvalita vody a tím i vyhlídka na přežití tohoto druhu pravděpodobně výrazně lepší. Malakofaunu výrazně obohacují 2 odstavená ramena Tiché Orlice při jižní hranici území a to i přesto, že zde byly zjištěny pouze běžné druhy.

Poděkování

Průzkum byl finančně podpořen Krajským úřadem Pardubického kraje.

Literatura

- BERAN L. 2002: Vodní měkkýši České republiky – rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochrana, červený seznam [Aquatic molluscs of the Czech Republic – distribution and its changes, habitats, dispersal, threat and protection, Red List]. *Sborník přírodovědného klubu v Uh. Hradišti, Supplementum 10*, 258 pp.
- BUCHAR J. 1982: Způsob publikace lokalit živočichů z území Československa. [Publication of faunistic data from Czechoslovakia]. *Věst. Čs. Spol. Zool., Praha*, 46: 317-318.
- PRUNER L. & MÍKA P. 1996. Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny [List of settlements in the Czech Republic with associated map field codes for faunistic grid mapping system]. *Klapalekiana*, 32, *Suppl.*: 1-175.

Došlo: 20.10.2005

